

พุทธบูรณาการเพื่อการพัฒนาวิถีชีวิตชาวนาไทย
ตามบทบาทของสภาเกษตรกรแห่งชาติ

The Analytical Study of Buddhist Integrative of National Farmers: A
Case Study of The Farmer's Way of Life Found in Thailand

ประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์^๑
Prapat Panyachatraksa^๑
เจริญศักดิ์ โจรานฤทธิพิเชษฐ์^๒
Jarernsak Rojanaritphichet^๒

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง พุทธบูรณาการเพื่อการพัฒนาวิถีชีวิตชาวนาไทยตามบทบาทของสภาเกษตรกรแห่งชาติ มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาปัญหาและการพัฒนาวิถีชีวิตชาวนาไทยตามบทบาทของสภาเกษตรกรแห่งชาติ ๒) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตชาวนาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ๓) พุทธบูรณาการเพื่อการพัฒนาวิถีชีวิตชาวนาไทยตามบทบาทของสภาเกษตรกรแห่งชาติ มีระเบียบวิธีวิจัยได้แก่ การวิจัยเชิงคุณภาพ ด้านเอกสารและลงพื้นที่ภาคสนาม มีผลการศึกษาริวิจัยพบว่า ในการทำนานั้นมีหลายปัญหาที่สำคัญ เช่น ปัญหาความยากจน รัฐบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญของชาวนาเป็นอย่างมากเพราะถือว่าทุกข์ของชาวนาคือ ทุกข์ของแผ่นดิน ซึ่งชาวนามีวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวกับการทำนามาตั้งแต่สมัยพุทธกาล มีพุทธบูรณาการเพื่อการพัฒนาวิถีชีวิตชาวนาไทยตามบทบาทของสภาเกษตรกรแห่งชาติ ๔ ด้าน คือ ๑) เพื่อตนเอง เช่น ความสันโดษ ๒) เพื่อครอบครัว เช่น หลักอิทธิบาท ๔ ๓) เพื่อการพัฒนาสังคม เช่น ทิฐุธรรม มีกตถประโยชน์ ๔ ๔) เพื่อประเทศชาติเช่น หลักอภิปรานียธรรม ๗ เพื่อพัฒนาให้มีความเจริญในตนเอง ครอบครัว สังคม และตลอดถึงประเทศชาติโดยส่วนรวม

คำสำคัญ: พุทธบูรณาการ, ปัญหาความยากจน, วิถีชีวิตชาวนา, สภาเกษตรกรแห่งชาติ

---

^๑ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Buddhist Studies, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University,
Thailand.

^๒ ภาควิชาพืชไร่นา คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Department of Agronomy, Faculty of Agriculture, Kasetsart University, Thailand.

Abstract

This thematic paper entitled The Analytical Study of Buddhist Integrative of National Farmers: A Case Study of the Farmers has objectives: 1) to study the problems and development farmers' way of life according to national agriculture, 2) to study farmers' way of life in Theravada Buddhist scripture, and 3) to study Buddhist integration approach to develop farmers'. The study applied qualitative research methodology collecting involving document through the field interviews conducted by the researcher. In the research, it was found that there are many problems in doing farm, poverty. the government comes to realize farmers' the utmost importance as they see that farmers' suffering is the nation's suffering. The farmers' culture on doing farm took place since the Buddha's time. In the Buddhist integration approach to develop Thai farmers' way of life according to the nation agricultural council, it was 4 steps: 1) For Thai farmers' way of life , 2) For family , 3) For Thai social, 4) For the farmers' nation. Once farmers properly observe the aforesaid precepts then their life will firm and prosperous by oneself, family, society and the nation as a whole respectively.

Keywords: Buddhist Integrative, Poverty problem, The farmers' way of life, National agriculture.

๑. บทนำ

ในงานวิจัยคุณิพนธ์นี้ ผู้เขียนได้นำเสนอความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาไว้คร่าวๆ ดังนี้ สำหรับคนไทยที่มีวิถีชีวิตผูกพันอยู่กับข้าวมาแต่โบราณ ในสังคมชนบทจะประกอบอาชีพทางการเกษตรมีการทำนาเป็นต้น^๓ ข้าวเป็นพื้นฐานในการสร้างสรรค์เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และเลือดเนื้อของคนไทยมาแต่โบราณ ในสังคมกสิกรรมการทำนาเพื่อผลิตข้าว นั้นมีขั้นตอนงานหลายขั้นตอน ตั้งแต่ก่อนการปลูกข้าว จะต้องมีการเตรียมปรับดินในนา ถ้าเป็นการปลูกข้าวนาดำต้องมีแปลงตกกล้า ก่อนเริ่มทำนา แปลงตกกล้าหรือหว่าน ต้องมีการไถตะ ไถ แปรหรือมีไถคราด มีอุปกรณ์ที่จะช่วยทำนาให้สะดวกยิ่งขึ้น เช่น จอบ เสียม ไถ คราด รวมทั้งมีด พร้า เป็นต้น^๔ เมื่อเริ่มหว่านหรือถอนกล้าปักดำไปแล้ว ต้องรอจนข้าวเจริญเติบโตจนเก็บเกี่ยวได้ จึงเริ่มเกี่ยวข้าวเมื่อได้ข้าวแล้ว ต้องขนไปลานนวดข้าว มีการนวดข้าวซึ่งปัจจุบันส่วนมากใช้เครื่องจักรจากนั้นขนข้าวขึ้นยุ้งหรือมีพ้อค้ำมาซื้อถึงที่ จากกระบวนการผลิตข้าวดังกล่าว ก่อให้เกิดความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม และคติชาวนาที่เกี่ยวกับข้าวหลายอย่างในวัฒนธรรมของสังคมไทย

ส่วนแนวคิดและความเป็นมาเกี่ยวกับการจัดตั้งสภาเกษตรกรเริ่มเกิดขึ้นในประเทศไทยครั้งแรกเมื่อใดนั้น ไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่ชัด มีการเรียกร้องให้มีการจัดตั้งสภาเกษตรกรมาแล้วไม่น้อยกว่า ๕๐ ปีก่อนหน้านี้ และ ในปี พ.ศ.๒๕๑๖ ซึ่งเป็นช่วงที่ประชาธิปไตยกำลังแบ่งบานอย่างเต็มที่ เกษตรกรผู้นำหลายท่านได้เรียกร้องและผลักดันให้มีการตรากฎหมายเกี่ยวกับการเกษตรออกใช้บังคับเป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นพระราชบัญญัติจัดรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๑๗ พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ.๒๕๑๘ พระราชบัญญัติควบคุมการเช่าที่นา พ.ศ. ๒๕๑๘ หรือพระราชบัญญัติกองทุนสงเคราะห์เกษตรกร พ.ศ.๒๕๑๘ เป็นต้น ต่อมาราวปี พ.ศ.๒๕๒๕ ในช่วงเวลาที่นายชวน หลีกภัย ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กำหนดให้มีสภาเกษตรกรแห่งชาติขึ้น ประกอบด้วย สมาชิกสภาโดยตำแหน่ง ส่วนหนึ่ง ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนหนึ่ง และผู้แทนสมาชิกสภาเกษตรกรจังหวัดฯ ละหนึ่งคนเป็นส่วนใหญ่ของสมาชิกสภาโดยมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการกำหนดนโยบายและการวางแผนการพัฒนาเกษตรกรรม รวมทั้งเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาภาคเกษตรกรรม

ชาวนาในประเทศไทย ถือได้ว่าเป็นกระดูกสันหลังของชาติสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารแห่งสังคมไทยเสมอมา และสร้างความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจของประเทศเสมอมา ชาวนาในสังคมไทยส่วนมากนับถือศาสนาพุทธ ถ้านำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้ในการดำเนินชีวิต

^๓ รศ.ณรงค์ เส็งประชา, *วิถีไทย (THAI LIVING)*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ โอ.เอส.พรีนติ้งเฮ้าส์, ๒๕๔๔), หน้า ๓๘.

^๔ ผศ.วราคม ทีสุภะ, *สังคมและวัฒนธรรมไทย*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา, ๒๕๔๔), หน้า ๔๐.

เชิงพุทธบูรณาการที่เกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิตชาวนาไทยเช่น สัมมาอาชีวะ^๕ อิทธิบาท ๔^๖ ความสันโดษ^๗ ความพอเพียง (เศรษฐกิจพอเพียง)^๘ อปทานิยธรรม ๗^๙ เป็นต้นที่จะทำให้ชาวนาไทยมีความสุขคู่คุณธรรมได้หรือไม่อย่างไร

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาเรื่อง พุทธบูรณาการเพื่อการพัฒनावิถีชีวิตชาวนาไทยตามบทบาทของสภาเกษตรกรแห่งชาติ เพื่อให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ทั้ง ๓ ข้อ คือ เพื่อศึกษาปัญหาและการพัฒनावิถีชีวิตชาวนาไทยตามบทบาทของสภาเกษตรกรแห่งชาติ เพื่อศึกษาวิถีชีวิตชาวนาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อพุทธบูรณาการเพื่อการพัฒनावิถีชีวิตชาวนาไทยตามบทบาทของสภาเกษตรกรแห่งชาติ อันจะเป็นข้อมูลนำเสนอเป็นดุขณินิพนธ์ที่เป็นองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา ซึ่งยังไม่มีการศึกษาวิเคราะห์สรุปไว้เป็นงานวิจัยอย่างเป็นทางการ ผู้วิจัยจึงต้องการค้นคว้าและนำเสนอในเรื่องนี้

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาปัญหาการพัฒनावิถีชีวิตชาวนาไทยตามบทบาทของสภาเกษตรกรแห่งชาติ

๒.๒ เพื่อศึกษาวิถีชีวิตชาวนาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

๒.๓ เพื่อพุทธบูรณาการเพื่อการพัฒनावิถีชีวิตชาวนาไทยตามบทบาทของสภาเกษตรกรแห่งชาติ

๓. วิธีการดำเนินการวิจัย/รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้านเอกสาร และการลงพื้นที่ภาคสนามทำการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยคือ ผู้สัมภาษณ์ และผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ ผู้ให้สัมภาษณ์ ซึ่งมีขั้นตอนวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

๓.๑ กำหนดกรอบการวิจัย ตามวัตถุประสงค์ เพื่อที่จะสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ของชาวนาในสังคมไทยปัจจุบัน

^๕ วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓/๒๑.

^๖ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๖/๑๙๘.

^๗ ขุ.ขุ. (ไทย) ๒๕/๙/๘.

^๘ พิพัฒน์ ยอดพฤติการ, “การใช้การสร้างตัวชีวิตเพื่อวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียง โดยเปรียบเทียบกับพุทธเศรษฐศาสตร์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓๗.

^๙ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๓๔/๗๘.

๓.๒ ชั้นรวบรวมข้อมูล ด้านเอกสารอื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับหลักธรรมเชิงพุทธบูรณาการที่เกื้อกูลกับวิถีชีวิตชาวนาไทย ตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ อรรถกถา ฎีกา และเอกสารตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๓.๓ ชั้นสัมภาษณ์บุคคล สัมภาษณ์ชาวนาไทยที่ประสบความสำเร็จในชีวิตและครอบครัว ๔ ภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ๓ คน ภาคกลาง ๓ คน ภาคอีสาน ๓ คนและภาคใต้ ๓ คน

๓.๔ ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำข้อมูลจากการศึกษาวิเคราะห์ทางทฤษฎี เชิงเหตุปัจจัยด้วยหลักการทางเหตุผล และการสัมภาษณ์ชาวนาไทยที่ประสบความสำเร็จในชีวิตและครอบครัว ๔ ภาค เพื่อให้มีความชัดเจน และสามารถนำมาปฏิบัติได้จริง

๓.๕ ชั้นเรียบเรียงข้อมูล เขียน และสรุป ดำเนินการเรียบเรียงข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการค้นคว้า วิเคราะห์และการสัมภาษณ์ จากนั้นนำมาเขียนเป็นวิทยานิพนธ์เชิงพรรณนาโวหาร พร้อมทั้งสรุปและนำเสนอ

๔. ผลการวิจัย/ประเด็นที่ค้นพบจากการวิจัย

๔.๑ ปัญหาและการพัฒนาวิถีชีวิตชาวนาไทยตามบทบาทของสภาเกษตรกรแห่งชาติ ในการทำนานั้นชาวนาไทยมีหลายปัญหาที่สำคัญ เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาที่ดินทำกิน ปัญหาหนี้สิน ปัญหาการขาดการเข้าถึงระบบชลประทาน เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้ต้องได้รับการแก้ไขจากภาครัฐเพื่อให้คุณภาพชีวิตของชาวนามั่นคงและยั่งยืน ฉะนั้น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการร่างกฎหมาย ว่าด้วยสภาเกษตรกร เพื่อดำเนินการศึกษา และยกร่างกฎหมายว่าด้วยสภาเกษตรกร คณะกรรมการฯ ได้ยกร่างพระราชบัญญัติสภาเกษตรกรแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๓ ซึ่งเป็นกฎหมาย ที่ให้หลักประกันสิทธิเสรีภาพในการคุ้มครองรักษาผลประโยชน์เกี่ยวกับการผลิต และการตลาดเพื่อให้ผลิตผลทางการเกษตร ได้รับผลตอบแทนสูงสุด และมีสภาสำหรับเกษตรกร ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนเสริมสร้างสมานฉันท์ ของเกษตรกรทั้งประเทศ ทำให้เกษตรกรมีความเข้มแข็งและมีการรวมตัวกันอย่างเป็นเอกภาพ โดยสร้างเครือข่ายเกษตรกร นอกจากนี้ เกษตรกรสามารถจัดทำแผนแม่บทเสนอให้คณะรัฐมนตรีพิจารณากำหนดนโยบายให้สอดคล้องกับความต้องการ และสภาพปัญหาอันแท้จริง รวมทั้งให้เกษตรกรได้รับการพัฒนา ส่งเสริมให้ได้รับความรู้และข้อมูลเกี่ยวกับเกษตรกรกรรมด้านต่างๆ

วิถีชีวิตของชาวนามีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระบวนการพัฒนาทางสังคมจากสังคมดั้งเดิมสู่การเป็นสังคมที่เจริญพร้อมด้วยความเป็นสมัยใหม่ ชาวนาได้ไปพึ่งพาปัจจัยที่คนอื่นเป็นเจ้าของซึ่งก็คือนายทุน การพึ่งพาสิ่งที่มีมูลค่าอยู่ในตัวเหล่านี้จำเป็นต้องแลกเปลี่ยนมาด้วยต้นทุนหรือเงินเพื่อให้ได้ปัจจัยการผลิตเหล่านั้นมาใช้ในการผลิต ชาวนามีบทบาทสำคัญทั้งต่อระบบเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม กล่าวคือ ความต้องการบริโภคข้าวของประชากรโลกมีสูงขึ้นทุกปี แต่พื้นที่ในการผลิตข้าวกลับมีจำนวนจำกัด ทำให้ข้าวกลายเป็นพืชที่มีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศ

สภาเกษตรกรแห่งชาติช่วยให้เกษตรกรซึ่งส่วนใหญ่คือชาวนา ได้มีเวทีระดับชาติเป็นของตนเอง มีสิทธิ์มีเสียงในการเข้าไปกำหนดแนวทางและมาตรการต่างๆ ในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาการประกอบอาชีพด้วยตนเอง เนื่องจากปัญหาต่างๆ ที่ชาวนาประสบอยู่จะได้รับ การพิจารณาและเสนอไปยังรัฐบาลโดยตรง ซึ่งนโยบายของภาครัฐเพื่อแก้ไขความเดือดร้อนและ พัฒนาชีวิตชาวนา ได้แก่ ๑) การจัดตั้งศูนย์ข้าวชุมชน เพื่อให้ชาวนามีเมล็ดพันธุ์ดีคุณภาพใช้อย่าง เพียงพอและทั่วถึงในราคาที่เป็นธรรม ๒) การประกันรายได้เกษตรกร เพื่อลดความเสี่ยงจากการ ผันผวนของราคา ๓) การประกันภัยธรรมชาติ เพื่อลดความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ ๔) การจัด สวัสดิการชาวนา เพื่อให้เกษตรกรมีความมั่นคงในการประกอบอาชีพ ๕) การพัฒนาชาวนาและ องค์กรชาวนา เพื่อให้เป็นชาวนาชั้นนำ ๖) การพัฒนาเยาวชนชาวนา เพื่อให้มีชาวนารุ่นใหม่ ๗) การอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมภูมิปัญญาข้าว เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้กับชาวนา ๘) การ ผลักดัน พ.ร.บ.คุ้มครองที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เพื่อให้ชาวนามีที่นาเป็นของตนเอง ๙) การแก้ไข ปัญหาการเช่านา การพัฒนาชีวิตชาวนาตามนโยบายเหล่านี้จะทำให้ชาวนามีชีวิตที่ดีขึ้น เพราะ ชาวนามีความสำคัญและทำประโยชน์นานับการต่อประเทศชาติ โดยสร้างความมั่นคงทางอาหาร ให้กับประเทศ สร้างรายได้ให้กับแผ่นดิน จึงได้มีผู้กล่าวเป็นคำพังเพยว่า “ชาวนาคือกระดูกสัน หลังของชาติ” ดังนั้น รัฐบาลจึงได้ดำเนินการหลายๆ อย่างทั้งทางตรงทางอ้อม เพื่อให้ชาวนามี รายได้มั่นคง มีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีที่นาเป็นของตนเอง

๔.๒ วิถีชีวิตชาวนาในคัมภีร์พระพุทศศาสนาเถรวาท

ประวัติและความเป็นมาของชาวนาปรากฏในอัครัญญสูตรว่า สัตว์นั้นปรากฏโดย พระนามมี ๓ ประการคือ (๑) พระนามว่ามหาสมมุติ (มหาสมมุโต) เพราะเป็นผู้ที่มหาชนนั้น สมมุติแล้ว (๒) ทรงพระนามว่าขัตติยะ (ขัตติโย) กษัตริย์ เพราะทรงเป็นผู้ใหญ่ยิ่งแห่งนาทั้งหลาย (๓) ทรงพระนามว่าพระราชา (ราชา) เพราะทรงให้ชนเหล่าอื่นยินดี โดยธรรม วิถีชีวิตของชาวนา วัฒนธรรมประเพณีเกี่ยวกับการทำนาและมีพิธีกรรมต่างๆ เพื่อบวงสรวง บูชา อ้อนวอนเทพ เจ้าเกี่ยวกับพืชพันธุ์ธัญญาหาร สถานและบทบาทของชาวนากับการถวายทาน เช่นชาวนาชื่อว่า มหากาล ได้ถวายทาน ๔ ครั้ง ในเวลาข้าวเฝ้าได้ถวายส่วนเล็กของข้าวเฝ้าเป็นต้น วิถีชีวิตของ ชาวนา โดยแบ่งออกเป็นชาวนากับการสอนธรรมของพระพุทธเจ้า เช่น ในเขตตุมปัสสุตร พระพุทธ องค์กรัสเปรียบการแสดงธรรมกับการหว่านพืชในนา ๓ ชนิด คือ ชนิดหนึ่งเป็นนาดี ชนิดหนึ่ง เป็นนาปานกลาง ชนิดหนึ่งเป็นนาเลวเป็นต้น ชาวนากับการถวายทานในสมัยพุทธกาล เช่น ชาวนาชื่อว่าปุลณะ ภรรยาชื่อว่าอุตตรา และลูกสาวชื่อว่าอุตตรา ได้ถวายทานแก่พระสารีบุตร เภระผู้ซึ่งออกจากนิโรธสมบัติ ต่อมาพระราชาได้ทรงแต่งตั้งไว้ในตำแหน่งเศรษฐีประจำเมือง ชาวนากับการบรรลุลุทธิ เช่น พระพุทธองค์ได้เสด็จไปยังที่นาของชาวนา ทรงชี้ห่อทรัพย์ว่าเป็น ดังอสรพิษ ต่อมาชาวนาถูกนำตัวส่งพระราชาจนพระพุทธองค์ตรัสรับรองว่า ชาวนาไม่ได้ลักห่อ ทรัพย์นั้นจริง ชาวนาคณนั้นได้ฟังธรรมกถาของพระพุทธองค์ได้บรรลุลุทธิพระโสดาบัน และ ได้รับพระราชทานอภัยโทษจากพระราชา และพวกเจ้าศากยะและพวกเจ้าโกถิยะทั้งหลายก็มี อาชีพทำนาเหมือนกับชาวเมืองทั่วไป ทะเลาะกันเรื่องน้ำน้ำเข้านาในที่นาของตนเอง พระพุทธ

องค์เสด็จมาห้ามเพื่อไม่ให้ทะเลาะกันและแสดงพระธรรมเทศนาจนบรรลุประโสดาบันเป็นจำนวนมาก

คำสอนที่ส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชวานาสมัยพุทธกาล โดยแบ่งออกเป็นชวานากับการปลูกป่าที่พระพุทธรองค์ตรัสไว้ในวินโรปสูตรว่า การปลูกสวนสาธารณะปลูกต้นไม้หรือบุญจากการปลูกป่าการสร้างสะพาน การจัดน้ำบริโภคไว้บริการและการให้ที่อยู่อาศัยล้วนได้ชื่อว่า เป็นการสร้างบุญกุศลที่เหมาะสม และให้ผลบุญแก่ผู้สร้างทั้งกลางวันและกลางคืน ถ้าผู้สร้างมีศีลและมีธรรมย่อมเข้าถึงสวรรค์ในชาตินี้ พุทธศาสนิกชนทุกคนมีชวานาเป็นต้น ตลอดจนมวลมนุษยชาติจะได้มาร่วมกันทำบุญโดยการปลูกป่า และพัฒนาเพื่อโลกของเราให้ให้อยู่โดยมิได้มุ่งหวังวัตถุหรือผลตอบแทนจากการเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากธรรมชาติ ชวานากับกับกิจที่ควรทำที่พระพุทธรองค์ตรัสไว้ในเขตตสูตรว่า ชวานามีกิจที่ต้องทำในนาเบื้องต้น ๓ ประการมีต้องไถคราดนาให้เรียบร้อยเป็นต้น ส่วนภิกษุก็มีกิจที่ต้องทำในเบื้องต้น ๓ ประการเช่นกันมีการสมาทานอธิศีลสิกขาเป็นต้น และพระพุทธรองค์ทรงสอนให้มนุษย์มีชวานาเป็นต้น ให้มีความเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติเป็นมิตรกับธรรมชาติ ส่วนหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาวิถีชีวิตชวานาไทยเพื่อให้เกิดความปกติเรียบร้อย สงบสุขในสังคมและประเทศชาติ เป็นข้อฝึกข้อปฏิบัติเบื้องต้นในชีวิตประจำวันสำหรับประชาชนทั่วไป เพื่อควบคุมความประพฤติทางกายวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม

๔.๓ พุทธบูรณาการเพื่อการพัฒนาวิถีชีวิตชวานาไทยตามบทบาทของสภาเกษตรกรแห่งชาติแบ่งออกเป็น

๑) บูรณาการหลักธรรมเพื่อการพัฒนาตนเองของชวานาไทยคือ ความสันโดษ (สันตุภฺจฺฐิ) มี ๓ ประการคือ ชวานาควรมีความยินดีปัจจัยตามที่ได้ (ยถาลาภสันโดษ) เป็นต้น ฉะนั้นเคล็ดลับความสุขของชวานาเหล่านั้นคือความสันโดษในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ไม่ฟุ่มเฟือยไปตามกระแสสังคมซึ่งเป็นสิ่งที่มีอยู่แล้วยินดีพอใจในสิ่งที่มี ที่เป็น ที่หามาได้ ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ความพอเพียง (มัตตัญญูตา) หรือที่เรียกว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติแก่ประชาชน โดยยึดหลักทางสายกลางคือมีขมิ้นมาปฏิบัติ ท่ามกลางมรสุมเศรษฐกิจที่ต้องเผชิญอยู่ในปัจจุบัน ผู้วิจัยขอสรุปความหมายเศรษฐกิจพอเพียงดังนี้ (๑) ชวานาควรมีเหตุผล คือ ตัดสินใจกระทำสิ่งต่างๆ เพื่อให้เกิดความพอเพียงต้องใช้เหตุผล และพิจารณาด้วยความรอบคอบ (๒) ชวานามีความพอเพียง คือ รู้จักพอประมาณ พออยู่ พอมี พอกิน พอใช้ ประหยัด และไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น (๓) ชวานามีการมีภูมิคุ้มกันที่ดี คือ เตรียมใจให้พร้อมรับผลกระทบและความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต (๔) ชวานาควรมีความรู้ คือ นำความรู้มาใช้ในการวางแผนและดำเนินชีวิต (๕) ชวานาควรมีคุณธรรม คือ ความซื่อสัตย์สุจริต สามัคคี และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ชวานาถ้านำหลักธรรมคือความพอเพียงหรือปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวันแล้วจะส่งผลดีต่อตนเองเป็นอย่างดี

๒) บุรณาการหลักธรรมเพื่อการพัฒนาครอบครัวของชาวนาไทยคือ หลักกัทธิบาท ๔ หมายถึง ธรรมแห่งความสำเร็จที่ใช้ในการทำงานมีการทำนาเป็นต้นมี ๔ ประการ คือ มีฉันทะ หมายถึง ชาวนาควรรักงานคือ พอใจกับอาชีพทำนาที่ตนทำอยู่เป็นต้น จะเห็นได้ว่า ชาวนาควรใช้หลักธรรมที่ทำให้ประสบความสำเร็จในอาชีพของตนคือกัทธิบาท ๔ ใช้ในการทำนาของตนเป็นเรื่องง่าย ๆ ใกล้เคียง หากชาวนานำกัทธิบาท ๔ มาปรับใช้ในการทำงาน รักงานที่ทำ ขยันทำงาน รับผิดชอบงาน และรู้จักไตร่ตรองให้ถี่ถ้วน หนทางแห่งความสำเร็จจะไม่ไกล และหลักทวารวาสธรรม ๔ มี สัจจะ หมายถึง ชาวนามีความจริงใจ ความซื่อสัตย์ ต่อคนที่เรารักเป็นต้น ชาวนาควรประพฤติทวารวาสธรรม ๔ ประการนี้จะทำให้ประสบความสำเร็จในชีวิตและครอบครัว คือ เมื่อเรามีสัจจะย่อมมีเกียรติยศชื่อเสียง มีผู้คนเชื่อมั่น เมื่อเรามี ทมะย่อมได้รับปัญญา ควบคุมอารมณ์ได้ เมื่อเรามีขันติย่อมเกิดทรัพย์และความสำเร็จที่ตั้งใจไว้ และเมื่อเรามีจาคะย่อมเกิดมิตรที่ดี เกิดคนรักใคร่ ทำให้มีสมัคสมานสามัคคีของบุคคลในครอบครัวได้

๓) บุรณาการหลักธรรมเพื่อการพัฒนาสังคมของชาวนาไทยคือ ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์มี ๔ ประการ คือ มีอุฏฐานสัมปทา คือ ชาวนาถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียรในการประกอบกิจการคือการทำนาในอาชีพของตนเป็นต้น หลักธรรมทั้ง ๔ นี้ เป็นหลักธรรมที่ชาวนาซึ่งมุ่งหวังความมั่งคั่งทางอาชีพและความมั่นคงทางเศรษฐกิจพึงปฏิบัติ ชาวนาควรมีหลักธรรมคือ สัมมาอาชีพะ ในการทำมาหากิน หรือในการประกอบอาชีพ การทำนาของชาวนาเพื่อหารายได้มาประทังชีวิต หรือเลี้ยงชีวิตของตน และครอบครัวนั่นเอง ฉะนั้น ชาวนาควรประกอบอาชีพทำนาตามหลักสัมมาอาชีพะคือ การเลี้ยงชีวิตในทางที่ชอบไม่เบียดเบียนตนและสังคมโดยรวม

๔) บุรณาการหลักธรรมเพื่อการพัฒนาประเทศชาติของชาวนาไทย คือ หลักกอธิการนิยธรรม ๗ เป็นหลักการร่วมรับผิดชอบที่จะช่วยป้องกันความเสื่อมนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง สร้างความรักความสามัคคีในกลุ่มชาวนาด้วยกันและกลุ่มอื่นๆ ด้วยคือ ๑. ชาวนหมั่นประชุมกัน ๒. ชาวนาพร้อมเพรียงกันประชุม ๓. ชาวนาไม่บัญญัติวางข้อกำหนดตกฎเกณฑ์ต่างๆ อันมิได้ตกลงบัญญัติกันไว้ ๔. ชาวนาให้เกียรติเคารพนับถือผู้ใหญ่มองเห็นความสำคัญของท่าน ๕. ชาวนาให้เกียรติและคุ้มครองกุลสตรี มิให้มีการข่มเหงรังแก ๖. ชาวนาเคารพสักการบูชาเจดีย์ ปูนียสถาน ๗. ชาวนาจัดให้ความอารักขา บำรุง คุ้มครอง อันชอบธรรม แก่บรรพชิตผู้ทรงศีลเต็มใจต้อนรับและหวังให้ท่านโดยผาสุก และชาวนาควรรักษาศีล ๕ คือ ๑. ไม่ควรห้ามฆ่าสัตว์ ๒. ไม่ควรลักทรัพย์ ๓. ไม่ควรประพฤตินอกใจในกามทั้งหลาย ๔. ไม่ควรพูดเท็จ ๕. ไม่ควรเสพของมีนเมา เมื่อชาวนามีปกติไม่เบียดเบียนคนอื่นคือ ไม่ทำบาปทางกายและวาจา และใจเพราะศีลรักษาตัวเรา และมีศีลแล้วจะทำให้มีหนักแน่น มีความเจริญในชีวิตและครอบครัว

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ คือ รูปแบบ “SMIGDSAP Model” ถือว่ามีคุณค่าและเป็นสิ่งสำคัญในพุทธบูรณาการเพื่อการพัฒนาวิถีชีวิตชาวนาไทยตามบทบาทของสภาเกษตรกรแห่งชาติ ดังนี้

(๑) “S” (Santosa 3) = ความสันโดษ ๓ คือ ๑.มีความยินดีปัจจัยตามที่ได้ คือ ทำนาได้ผลผลิตเท่าใดก็เท่านั้น ๒. ยถาพลสันโดษ มีความยินดีตามกำลัง คือ ยินดีกับการทำนาในส่วนที่ได้มาเช่น ทำนา ๑๐ ไร่ ก็ได้ผลผลิตประมาณ ๑๐ ไร่ ได้เท่าไรพอใจเท่านั้น ๓. ยถาสารูปสันโดษ มีความยินดีตามสมควร คือ ยินดีกับของที่สมควรแก่ตนเท่านั้น สิ่งใดที่มีอยู่หรือจะได้อมาหากเห็นว่าไม่สมควรกับเราก็ไม่ยินดี ไม่ยอมรับไว้ การจะตัดสินว่า ควรหรือไม่ควรนั้น ให้พิจารณาโดยใช้หลัก ๓ ประการคือ ควรแก่ฐานะ ควรแก่ความสามารถ ควรแก่ศีลธรรม

(๒) “M” (Mattannuta) = ความพอเพียง (มัตตัญญูตา) ความรู้จักประมาณ ปริชาเยศฐกัจจพอเพียง คือ ๑. ให้ชวานาพออยู่พอกินสมควรแก่อัตภาพในระดับที่ประหยัด ไม่อดอยาก และเลี้ยงตนเองได้ ๒ ในหน้าแล้งมีน้ำน้อย ให้ชวานาเอาน้ำที่เก็บไว้ในสระมาปลูกพืชผักต่างๆ ที่ใช้น้ำน้อยได้ ๓. ให้ชวานาเน้นการร่วมมือสามารภที่จะพึ่งตัวและช่วยตัวเองได้ในระดับหนึ่ง

(๓) “I” (Iddhipada 4) = อิทธิบาท ๔ คือ ชวานาควรใช้หลักธรรมที่ทำให้ประสบความสำเร็จในอาชีพชวานา ได้แก่ ๑. ฉันทะ มีความพอใจในการทำนา ๒. วิริยะ มีความพรากเพียรในการทำนา ๓. จิตตะ มีใจจดจ่อในการทำนา ๔. วิมังสา มีความรอบคอบ ไตร่ตรองในการทำนาเป็นเรื่องง่ายๆ ใกล้ตัว รักงานที่ทำ ขยันทำงาน รับผิดชอบงาน และรู้จักไตร่ตรองให้ถี่ถ้วนหนทางแห่งความสำเร็จในอาชีพชวานาคงอยู่ไม่ไกล

(๔) “G” (Gharavasa-dhamma 4) = ฆราวาสธรรม ๔ คือ ๑. สัจจะ มีความจริงใจในอาชีพทำนา ๒. ทมะ มีการข่มใจ การปรับตัว ฝึกตนในการทำนา ๓. ขันติ มีความอดทนในการทำนา ๔. จาคะ มีความเผื่อแผ่ แบ่งปัน ไม่คับแคบเห็นแก่ตัว จะทำให้ชวานาประสบความสำเร็จในชีวิตและครอบครัว ซึ่งโดยรวมคือ เมื่อมีสัจจะย่อมมีเกียรติยศชื่อเสียง มีผู้คนเชื่อมั่น เมื่อมีทมะย่อมได้รับปัญญา ควบคุมอารมณ์ได้ เมื่อมีขันติย่อมเกิดทรัพย์และความสำเร็จที่ตั้งใจไว้ และเมื่อมีจาคะย่อมเกิดมิตรที่ดี เกิดคนรักใคร่ ทำให้มีสมัคพรพรคพวกที่ดีในสังคมเป็นต้น

(๕) “D” (Ditthadhammikatha-samvattanika-dhamma 4) = ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกรธรรม ๔ คือ (๑) อุฏฐานสัมปทา คือ ชวานามีความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพทำนา (๒) อารักขสัมปทา คือ ชวานารู้จักรักษาทรัพย์ที่แสวงหามาได้จากการทำนา ไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือย (๓) กัลยาณมิตรตตา คือ ชวานาควรคบเพื่อนที่เป็นคนดีเป็นมิตร (๔) สมชีวิตา คือ ชวานาควรมีการเลี้ยงชีพตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่แสวงหามาได้จากอาชีพการทำนา ไม่ตระหนี่จนเกินไป และไม่สุรุ่ยสุร่ายจนมีรายได้ไม่พอกับจ่ายของตน

(๖) “S” (Samma-ajiva) = สัมมาอาชีพะ คือ ชวานาควรประกอบอาชีพทำนาตามหลักสัมมาอาชีพะ เพื่อหารายได้มาเลี้ยงชีวิตของตน และครอบครัวนั่นเอง คือ การเลี้ยงชีพชีวิตในทางที่ชอบไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่นให้เดือดร้อน

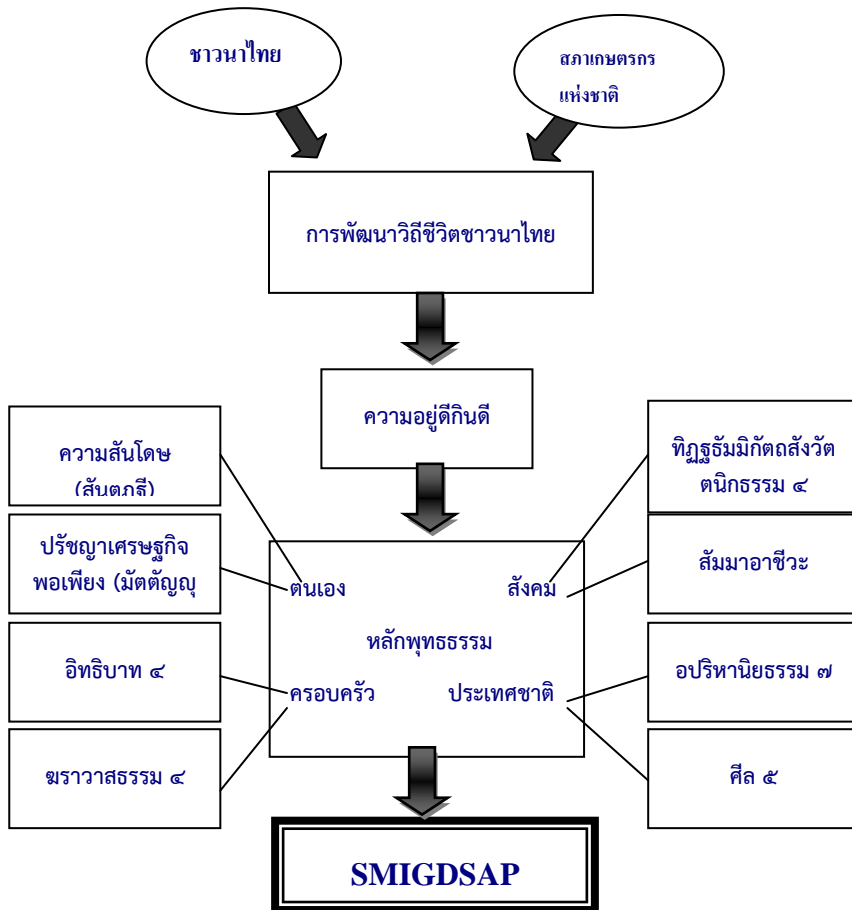
(๗) “A” (Aparihaniyadhamma 7) = อปริหานิยธรรม ๗ คือ ๑. ชวานาควรหมั่นประชุมกันเนื่องนิത്യ ๒. ชวานาควรพร้อมเพรียงกันประชุม ๓. ชวานาควรวางกฎระเบียบที่เป็นธรรมสำหรับชวานาทุกคน ๔. ชวานาควรให้เกียรติผู้นำที่เป็นตัวแทนชวานาในการต่อรอง

ผลประโยชน์ ๕. ชาวนาควรให้เกียรติและคุ้มครองกุลสตรี มิให้มีการข่มเหงรังแกกัน ๖. ชาวนาควรเคารพสิ่งสักการบูชาตามวัฒนธรรมประเพณีทั้งตนและบุคคลอื่น ๗. ชาวนาควรจัดให้ความอารักขา บำรุง คุ้มครอง อันชอบธรรม แก่บรรพชิตผู้ทรงศีลเป็นตัวอย่างทางศีลธรรมของประชาชน เต็มใจต้อนรับและหวังให้ท่านอยู่โดยผาสุก

(๘) “P” (Panca-sila) = ศีล ๕ คือ และชาวนาควรรักษาศีล ๕ คือ ๑. ชาวนาไม่ควรถ่าสัตว์ ๒. ชาวนาไม่ควรลักทรัพย์สินของบุคคลอื่น ๓. ชาวนาไม่ควรประพฤติดินในลูกและเมียของบุคคลอื่น ๔. ชาวนาไม่ควรพูดเท็จทั้งต่อหน้าและลับหลัง ๕. ชาวนาไม่ควรเสพของมีนเมาทุกชนิด เมื่อชาวนามีศีล ๕ จะทำให้มีความเจริญในชีวิต ครอบครัว และอาชีพชาวนาที่เปรียบเสมือนเป็นกระดูกสันหลังของชาติ

แผนภาพองค์ความรู้พุทธบูรณาการเพื่อการพัฒนาวิถีชีวิตชาวนาไทยตามบทบาทของสภาเกษตรกรแห่งชาติ

๕. บทสรุป

จากผลการศึกษา ผู้วิจัยเห็นว่าชาวนามีความสำคัญและทำประโยชน์นานับประการต่อประเทศชาติ โดยสร้างความมั่นคงทางอาหารให้กับประเทศ สร้างรายได้ให้กับแผ่นดิน จึงได้มีผู้กล่าวเป็นคำพังเพยว่า ชาวนาคือกระดูกสันหลังของชาติ ถ้าชาวนาไม่มีความมั่นคงในการประกอบอาชีพ ประเทศชาติจะขาดความมั่นคงทางด้านอาหาร ความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจและการเมืองจะตามมา และอาจมีผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐบาลในที่สุด รัฐบาลจึงตระหนักถึงความสำคัญของชาวนาเป็นอย่างมาก เพราะถือว่าทุกซ์ของชาวนาคือ ทุกซ์ของแผ่นดิน ดังนั้นจึงได้ดำเนินการหลายๆ อย่างทั้งทางตรงทางอ้อม เพื่อให้ชาวนามีรายได้มั่นคงมีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีที่นาเป็นของตนเองอย่างไรก็ตาม เนื่องจากชาวนามีจำนวนมาก และครอบคลุมพื้นที่ขนาดใหญ่ การดำเนินการใดๆ จะต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก ทำให้การพัฒนาชาวนายังไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้ทั้งหมด เพราะงบประมาณของรัฐมีจำกัด กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในฐานะที่รับผิดชอบดูแลชาวนาโดยตรง ควรเร่งรัดผลักดันการพัฒนาชาวนาต่อไป เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าของชีวิตของชาวนาในประเทศไทย

บรรณานุกรม

๑. คัมภีร์พระไตรปิฎกและหนังสือภาษาไทย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

กนก จันทร์ขจร. คู่มือวัฒนธรรม - วิถีชีวิตไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พิศิษฐ์การพิมพ์,

๒๕๔๓.

ณรงค์ เสียงประชา, รศ. วิถีไทย (THAI LIVING). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ โอ.เอส.พรีนติ้ง

เฮ้าส์, ๒๕๔๔.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). ชีวิตที่สมบูรณ์และความสุขที่สมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร: สถาบัน

บ้นสื่อธรรม, ๒๕๕๑.

มงคลเลิศ ด้านธานินทร์. เศรษฐกิจการเมืองของชาวนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

รังสรรค์ ธนะพรพันธ์. ระบบเศรษฐกิจไทย: ลักษณะและปัญหา. กรุงเทพมหานคร:

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๖.

วราคม ที่สุกะ, ผศ. สังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา,

๒๕๔๔.

สมภพ มานะรังสรรค์. พัฒนาการของภาคเกษตรและผลกระทบต่อชาวไร่ชาวนาไทยในช่วง
หลังสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๖. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

สำนักงานสภาเกษตรกรแห่งชาติ. รายงานประจำปี ๒๕๕๖ สภาเกษตรกรแห่งชาติ (สภช.).
กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาเกษตรกรแห่งชาติ, ๒๕๕๖.

พิพัฒน์ ยอดพฤติการ. “การใช้การสร้างตัวชี้วัดเพื่อวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียง โดยเปรียบเทียบกับพุทธเศรษฐศาสตร์”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

ศจินทร์ ประชาสันต์ และคณะ. “ทางเลือกทางการตลาดของชาวนา: ผลกระทบเชิงโครงสร้างต่อ
ความไม่เป็นธรรมและการกระจายผลประโยชน์”. รายงานวิจัย. มูลนิธิเกษตรกรกรรม
ยั่งยืน (ประเทศไทย) ภายใต้โครงการความเป็นธรรมทางสังคมเพื่อสุขภาวะ
สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

